

Parkinson

Maria Skaalum Petersen

HVÍ ER SJÚKAN SO ÚTBREIDD Í FØROYUM?

Árliga fáa umleið tíggu føroyingar staðfest herviligu Parkinson-sjúkuna. Og í Føroyum eru tvífalt so nógvir tilburðir av Parkinson-sjúku sum í okkara grannalondum. Hóast tað hevur verið granskað í Parkinson-sjúku í Føroyum síðani 1995, er framvegis óvist, hví sjúkan er so útbreidd júst her hjá okkum. Tí hevur Maria Skaalum Petersen sett sær fyri at kanna, um okkara ílegur eru orsøkin til til Parkinson í Føroyum

Parkinson er ikki ein sjúka, tú doyrt av. Tú kanst væl liva við Parkinson, men sjúkugongdin er ymisk frá persón til persón

EILEN ANTHONIUSSEN

Tað hevur verið granskað í Parkinson-sjúku í altjóða høpi í nógv ártíggju, men orsøkirnar til sjúkuna eru framvegis næstan ókendar. Tað eru fleiri meiningar um, hví summi fáa Parkinson, og gransking hevur víst á fleiri móguligar orsøkir til sjúkuna. Millum annað eru tað dálkingarevni, ið verða mett sum ein av syndar-unum, men eisini eru okkara ílegur týðningarmiklir faktorar. Allarhelst skal frágreiðingin finnast í samspæli millum hesi bæði, okkara ílegur og dálkingina, ið umgevvur okkum.

Líka stór er óvissan í Føroyum. Hóast tað hevur verið granskað í Parkinson-sjúku í Føroyum hesi seinastu 20 árini, ber ikki til at siga so nógv um, hví tvífalt so nógvir føroyingar fáa Parkinson-sjúkuna samanborið við okkara grannalond. Tað undraði eisini Mariu Skaalum Petersen, ið er útbúgvinn farmaceutur, og sum í 2004 skuldi undir at skriva sína PhD-ritgerð innan miljømedicin. Evni sum dálking og sjúka hava og høvdu tí hennara natúrliga áhuga, og

Jú meira vit vita um sjúkuna og orsøkir til hana, jú størri er møguleikin fyri, at betri heilivágur kann mennast, so sjúkan kann lekjast ella vit heilt sleppa undan henni«

hon avgjórði tí í 2004 at skriva sína Ph.D.-verkætlan um júst sambandið millum Parkinson og dálking.

– Sum grundarlag hevði eg úrslitini av fyrstu kanningini av Parkinson í Føroyum, ið varð gjørd í 1995, og sum hevði til endamáls at kanna tittleikan av Parkinson í Føroyum. Mín Ph.D.-verkætlan hevði so til endamáls at staðfesta, um tann høgi tittleikin av Parkinson-sjúku, sum var funnin í 1995, kundi staðfestast enn einaferð og at samanbera eksponeringina fyri dálkingarevnum hjá Parkinson-sjúklimum og kontrollum.

Kanningar uttanlands hava víst, at samband er millum dálking við pesticidum og Parkinson-sjúku.

Men av tí at vit ikki hava pesticid-dálking í Føroyum, var nærliggjandi at kanna onnur viðurskifti, ið kunnu gera seg galdandi fyri Parkinson-sjúku í Føroyum. Tískil var fyrsta stig í granskingini at hyggja eftir dálkingarevnum, ið gera seg galdandi fyri føroyskar sjúklingar.

– Eg valdi tí at hyggja nærri at sjálvum dálkingarevnum. Kanningar hava jú víst, at djóralívið í havinum er illa dálkað við bæði PCB og kyksilvuri, og tá vit vita, at føroyingar eta nógv grind og spik, valdu vit at kanna sambandið millum Parkinson og PCB/kyksilvur nærri, greiðir hon frá.

Tvífalt so nógvir tilburðir

Fyri at finna fram til, um tað veruliga var soleiðis, var neyðugt at kanna málið gjøllari, og fyri at gera tað, mátti Maria finna fram til so nógvir Parkinson-sjúklingar sum gjørligt, og har til kontrollarar til teirra. Kanningin varð skipað á tann hátt, at viðurskifti av týðningi fyri Parkinson-sjúklingar skuldu samanberast við ein bólík av fólki í sama aldri, sum ikki høvdu sjúkuna, ein sokallaðan

kontrollbólík. Luttøkan umfataði eina kliniska kanning og eitt spurnarblað um matvanar og almenn viðurskifti, so sum bústaðarsøgu, arbeidssøgu og roykivanar. Síðani varð ein blóðroynd tikin, sum skuldi kannast fyri dálkingarevni.

– Og tað vísti seg, at Parkinson-sjúklingarnir søgdu seg hava etið munandi meira grind og spik í teirra vaksnamannalívið samanborið við kontrollarnar.

Men hóast kanningarnar benda á, at tað er eitt samband millum grind og Parkinson, ber framvegis ikki til at siga, at tað er grindin, ið ger okkum sjúk av Parkinson.

– Tað, sum vit vita um dálkingar av hesum slag, er, at tað sum hesi dálkingarevni gera við heilan, er meinlíkt tí, sum Parkinson-sjúkan ger við heilan. Hon ger, at evnini at framleiða dopamin í heilanum vikna, sum so hevur við sær, at signal-skipanin millum heila og kropp verður órógvad. Men dopamin-framleiðslan hjá okkum øllum viknar við aldrinum. Spurningurin er bara, um hon viknar skjótari hjá teimum, ið hava fingið nógv grind ella ikki.